

FUAT DÜNDAR
Bir Kürt Feminist: Halide Dündar

FUAT DÜNDAR 1971 doğumlu. Lisans eğitimini 1994 yılında İTÜ Petrol Mühendisliği'nde tamamladıktan sonra master eğitimini İstanbul Üniversitesi Balkanlar Ortadoğu ve Asya Gelişmeleri Bilim Dalı'nda yaptı. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktorasını yarıda bırakıp, Paris-EHESS (École des Hautes Etudes en Science Sociales) okulunda tarih doktoru akademik ünvanını aldı. Michigan, Brandeis, Erfurt, Berlin-Freie, ENS-Lyon, Humboldt, Tokyo, İstanbul-Bilgi, ZMO gibi onu aşkın üniversite ve kurumlarda akademik faaliyetlerde bulundu. TOBB-ETÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doçent olan Dündar, kimlik siyaseti, milliyetçilikler ve azınlıklar, göç ve nüfus siyaseti tarihi, niceliksel ölçme yöntemleri gibi dersler vermektedir. Halihazırda, İmparatorluk sonrası göçlerden olan Japon ve Osmanlı deneyimlerini kıyaslamak için Tokyo Üniversitesi Asya Araştırmalar Enstitüsü'nde araştırma yapmaktadır. İletişim'den yayımlanan kitapları: *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)* (2001), *Modern Türkiye'nin Şifresi* (2008), *Hicret, Din ü Devlet* (2021).

İletişim Yayınları 3511 • Biyografi Dizisi 42

ISBN-13: 978-975-05-3784-4

© 2025 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2025, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Aksu Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Simru Hazal Civan

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FUAT DÜNDAR

Bir Kürt Feminist: Halide Dündar

İçindekiler

Sunuş · AKSU BORA	9
Önsöz	11
BİRİNCİ KISIM	
HAYAT HİKÂYESİ	15
Halide'nin dilinden.....	17
Çocukluk yılları.....	22
Lice ve sınır ticareti.....	23
Kan davası ve Diyarbakır'a göç.....	25
Kur'an kursu ve kız meslek lisesi.....	28
Ziya Gökalp Lisesi.....	32
Devrimci Demokrat Kadınlar Derneği (DDKAD).....	34
Siyasi örgütlenme, sosyal ağlar ve dayanışma.....	36
Dicle Üniversitesi.....	38
DDKAD faaliyetleri.....	39
Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi.....	47
Cezaevi sonrası.....	52
Adapazarı'nda öğretmenlik.....	54
<i>Roza ve Jûjîn</i> Dergileri, 1990'lar, Beyoğlu ve kadın hareketi.....	57
<i>Roza ve Jûjîn</i> yazıları.....	68
Sendikal faaliyetler, mesleki ve yaşamsal sorunlar.....	72

YAZILARI VE SÖYLEŞİLERİ	85
Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi Yazıları	87
Komutan ile Fare Bakıştı!.....	87
Vukuat: Yatakta Kıpırdanma Var!.....	89
Horoz Gardiyanın Banyolu ve Televizyonlu Odaları.....	91
Bahattin'in Sertifikasız Elektrik Verme Seansları: Sertifikalı İşkencecilere İthaf Olunur.....	93
Kadınların Yumurtalıkları Komutanın Himayesinde.....	95
Ali'leşen Bob ve Sünneti.....	99
İtoğlu İt Mektebinden Mezun Olan Kadın.....	102
Sorguda Esmer Kadınca - Sarışın Erkekçe İki Kadın Polis ve İki Gecelik Trajikomik Öykü.....	105
<i>Esmer Hatice</i>	105
<i>Beyaz Hatice</i>	106
1980-1983 Yıllarında Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi Kadınlar Koğuşu'nda Yatanlarla Yapılan Yayımlanmamış Görüşmeler	109
Rahime Kesici-Karakaş.....	109
Filiz Ağın.....	113
Ülkü.....	115
Methiye.....	117
Edibe Aksoy.....	120
Hüsniye Kılıcı.....	123
Cezaevi Görüşmeleriyle Yapılan ve Yayımlanmamış Görüşmeler	127
Methiye Özhal'in annesi.....	127
Güler DüNDAR: Kız kardeşim, görüşçüm.....	128
Şefika Çetiner: Rahime Kesici Karakaş'ın ablası.....	130
Esin Gencan Ülkü: Akgül'ün görüşçüsü.....	131

1970-1980 Arası	
Kürt Kadın Gruplarında Yer Alan Kadınlarla Yapılan Görüşmeler	135
1970-1980 yıllarında	
Kürt gruplarında kadınlar: DDKAD.....	135
<i>Betül</i>	136
<i>Lale</i>	140
<i>Hiçbir kazanım bedelsiz olmaz!: Saniye</i>	141
<i>Dernekler sayesinde kadınların gözü açıldı:</i>	
<i>Gazel Teyze</i>	145
<i>Halide DüNDAR</i>	148
<i>Methiye</i>	150
<i>DDKAD Genel Başkanı Sevinç İşcanlı ile söyleşi</i>	154
Rızgari ve Alarızgari'den kadınlarla yapılan görüşmeler.....	157
<i>Hatice Yaşar</i>	157
<i>Feride</i>	168
<i>İsimsiz görüşme</i>	172
Kawa'dan kadınlarla görüşmeler.....	175
<i>Zinnet</i>	175
<i>Saime</i>	178
Özgürlük Yolu'ndan Birgül ile görüşme.....	183
Diğer Politik Yazılar	187
Kürt Kadınının Öncelikli Kimliği.....	187
Pembe Panjurlu Hayalim Önce Kızıl'a [Sonra Yalnızlığa!].....	192
Ensemizdeki El.....	195
Ben ve Memleketimin Manzaraları.....	197
Serbest Piyasa Ekonomisinde Kadın.....	199
Feminizm, Ama Nasıl? Dayanışma, Ama Nasıl?.....	202
Benim Feminizimim.....	205
Tartışırken Birbirimizi Anlayalım!.....	208
Roza ve Jûjîn Üzerine Söyleři	211

Sunuş

AKSU BORA

Elinizdeki kitap, bir kardeşin ablasının mirasına sahip çıkma çabasının bir sonucu. Halide'nin başladığı işi tamamlamış, hikâyesi unutulmasın, kendisinden sonra gelenler onun sesini duyabilsin istemiş. Bu bakımdan, kişisel bir yanı var. Ama aynı zamanda bu çaba, feminist tarihimizin az bilinen bir yanına ışık tutması bakımından, hepimize verilmiş bir armağan.

1980 sonrası yükselen feminist hareketin nerelerden geçtiği, nasıl dallanıp budaklandığı, neleri başarıp neleri eksik bıraktığına ilişkin bir fikrimiz olsa da, bu hareket içindeki kadınların kişisel tecrübelerini neredeyse hiç bilmiyoruz. Feminist hareketler, hareketlilikler demek lazım belki, çünkü birçok kolu, kadayı var... Farklı camialarda, farklı ortamlarda, şehirde taşrada, Türkler arasında Kürtler arasında... Ve farklı gelişme seyirleri... Üstelik feminist hareketin içine doğduğu 1970'lerin politik ortamıyla ilişkisine dair pek az anlatı, pek az tanıklık var. Emel Akal'ın *Kızıl Feministler* ve Gültan Kışanak'ın derlediği *Kürt Siyasetinin Mor Rengi* kitapları, bu bakımdan çok kıymetli birer belge niteliği taşıyor. Ama hâlâ yazılmayı bekleyen biyografiler, monografiler, tanıklıklar var. Feminist hareketi var etmiş bu kadınlar nerelerden geldiler, nasıl politik tecrübelerden geçtiler, nasıl feministleştiler, birbirleriyle nasıl ilişkilendiler?..

Deneyimin aktarılabilir bir şey olduğundan emin değilim ama bildiğim bir şey var ki, ancak kadın kuşaklarının yaşadıklarını kayda geçirmeyi başardığımızda, hikâyeleştirebildiğimizde, onların mücadelesini kendimizinkiyile birleştirebiliriz. Ve ancak bunu yapabildiğimizde bir hareketten söz edebiliriz. Çünkü ancak o zaman kendi yapıp ettiklerimizi içinde anlamlandırabileceğimiz bir “büyük hikâye”miz olur.

Lice’de başlayıp Devrimci Demokrat Kadınlar Derneği’nden, Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi’nden, *Roza ve Jûjîn* dergilerinden geçen Halide Dündar hikâyesi, yoksullukla, sakatlıkla, ayrımcılıkla olduğu kadar umutla, inatla ve dirençle de örülü. Yazdığı her satırdan anlıyoruz ki, Halide zorlu bir kadın. Çok erken yaşta hayatının iplerini kendi eline almış, bildiği yolda ilerlemiş, bunun bedellerini ödemiş. Ailesiyle çatışmış, devletle çatışmış, Kürt siyasetinin ağır ağabeyleriyle, Türk feministlerle, sendikal iktidarla, sakat eliyle, kendisiyle bile! Dünya ona hak ettiği değeri vermemiş ama o, hayatının ve mücadelesinin değerini bilerek, yaşadıklarını, düşündüklerini, sorguladıklarını yazmaktan geri durmamış.

Bize düşen, bu zorlu kadının, Halide’nin sesine kulak vermek. Onun hikâyesini kendimizinkine katmak. Tıpkı buluşan derelerin kocaman bir ırmak olması gibi.

Önsöz

Diyarbakır'da kurulan ilk Kürt kadın derneği Devrimci Demokrat Kadın Derneği (DDKAD) ve *Roza* dergisi öncülerinden olan ablam Halide DüNDAR hakkında bir kitap yazmak fikri aslında, kendisinin yıllarca üzerinde çalıştığı “Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi Kadınlar Koğuşu” hakkında düşündüğü kitap projesini hayata geçirmek isteğinden doğdu. Ancak, yayımlanmış yazılarının yanı sıra yayımlanmayı düşündüğü –oldukça dağınık– notlarını da gözden geçirdiğimde, zihin dünyasını daha iyi yansıtmak için projeye eklemeyi kararlaştırdım. *Roza* ve *Jûjîn* dergilerinde yayımlanan yazılarına bazı yayımlanmamış yazılarını da ekledim. Yazılarını Diyarbakır Cezaevi, Kürt Kadın Hareketi ve diğer yazılar şeklinde ayırdım. Diyarbakır Cezaevi'yle ilgili yazılarını anılar, kadın koğuşunda yatan ve ziyaretçileriyle yapılan söyleşiler şeklinde ayırdım. Yayımlanmış olanlar dahil, tüm yazılarını gözden geçirdim, küçük tashihler yaptım. Yazılarının orijinalleri için, referanslara bakılabilir. Yorumlarımı ise, köşeli parantez içinde belirttim.

Halide'nin derlenen yazılarının daha iyi anlaşılması için, biyografisini yazmak ihtiyacı doğdu. Kitabın ilk bölümüne aldığım biyografisi, kendisinin farklı düzlemlerdeki (etnik, sınıfsal, cinsel, bedensel) mücadelesini ortaya koymak ve bu

vesileyle son elli yılın olaylarını, aktörlerini ve kolektif mücadele biçimlerini ve bunların birbirleriyle karmaşık ilişkisini de sergilemeyi hedefledi. Biyografi, bir başkasının hayatını yazmaksa, ablam Halide Dündar'ın hayatını yazmak tam bir biyografi sayılamayabilir. Hayatın önemli bir dilimini ortak yaşamış, paylaşmış, birlikte düşünmüş ve tartışmış kardeşinin hayatını yazmak sanırım, yarı-biyografik bir çalışma olarak değerlendirilmelidir. Yani, biyografik olamayacak kadar otobiografik bir çalışma. Bu yüzden Halide'nin yazacağından daha az subjektif ama asla objektif olmayan bir metin olarak düşünülmelidir. Bunu vurgulamamın bir nedeni de kadın biyografisi yazımına ilişkin soru(n)lardan kaynaklanmaktadır. N.R. Gelbart'ın belirttiği gibi, "Kadınlar diğer kadınların hayatlarını yazmaya başladığında, [biyografik] form tamamen farklı bir tat aldı".¹ Erkek kardeşi olarak yazdığım ablamın biyografisinin bu tadı taşıdığından emin değilim. Bu yüzden, kadın hakları mücadelesi veren bir kadının biyografisini yazma "cüretimi" gerekçelendirme ihtiyacı duydum.² Özcesi, sıradan bir biyografi yazmadığımı farkındayım. Aslında bu biyografi planlanmış bir şey değildi. Başta da belirttiğim gibi Halide'nin, Cezaevi konulu kitap projesini bitirmek isterken, biyografisini yazma fikri ortaya çıktı. Abladan da öte bana "abalık" (ikinci annelik) yapan Halide, bir anlamda benim entelektüel annemdi. Mümkün mertebe kısa, öz ve akademik kaygıyla kaleme aldığım biyografinin, kuru bir kronolojik anlatıdan öte Halide'yi tüm yönleriyle yansıtmasını istedim. Onun inişli çıkışlı, mucizevi ve bir o kadar da hazin yaşamını elimden geldiğince yansıtmaya çalıştım. Zeki ama bir o kadar inatçı, iyi kalpli ama bir o kadar aksi ve renkli dünyasını göstermeye çalıştım. Bundan dolayı bu yazı, şimdiye kadar yazdıklarım içinde beni en çok zorlayanı oldu. Tabii tek dayanağım, Halide'nin kendisinin de kahraman gibi gösterilip sadece olumlu yanlarının öne çıkarıldığı bir anma yazısını tercih etmeyeceğini bilmektir.

1 <https://yalebooks.yale.edu/2021/09/23/feminist-biography/>

2 Konuyla ilgili bkz. Barbara Caine, "Feminist biography and feminist history", *Women's History Review*, 3: 2, 1994, s. 247-261.

Bunu bilmek, sadece duygusal değil, teknik olarak da işimi kolaylaştırdı. Biyografisine yazdıklarımın çoğu, kardeşi olarak yıllara yayılan gözlemlerim, geniş ailem ve arkadaşlarından edindiğim bilgi ve belgelerin yanında, ölümünden sonra görebildiğim biyografik notlarına dayanıyor. *Roza ve Jûjîn* dergi sürecini yakından gözlemladım. Bu derlemeyi hazırlarken birçok arkadaşından da yazılarıyla katkı sunmalarını rica ederek bu kitabın daha da zenginleşmesini temin etmek istedim ancak ve maalesef çeşitli gerekçelerle bunu yapamadılar. Halide, belki yazdıklarıyla ciddi bir etkide bulunmamış olsa da inişli çıkışlı (mücadele) hayatının öğrenilmesiyle yeni nesillere ders verici bir etkide bulunacağını düşünüyorum. Son sözüm başlıktaki feminist ibaresiyle ilgili olacak. Halide, kendisine feminist demezdi, ama Diyarbakırlı kadınlar ona feminist derdi. Kendisinin de referansı Diyarbakır'dı, İstanbul'dan daha çok...

Kitabın hazırlık aşamasında, yazım sürecinde ve düzenlenmesinde katkıları olan başta Canan Tanrıku, Mahmut Metin, Rahime Kesici ve Vedat Özçelik olmak üzere, Metin Yüksel, Oktay Özel, Elif Uyar ve Sıddık Dündar'a; İletişim Yayınları'nda yayımlanması için yol açan ve ardından gönüllü olarak yayına hazırlayan Aksu Bora'ya teşekkür ederim.

FUAT DÜNDAR

30 Kasım 2022, Tokyo Üniversitesi
Hongo Kampüs, Tobunken, ofis: 609